

Հետեւեալ օրը, Ռընէ նախորդ գիշերուան դէպքն իմանալով խնթեցաւ:

Այս պատմութիւնը ինծի ըրած ատենն, նին Ռընէ բժիշկին հետ կրկին անցաւ իմ առջեւէս, և ուղղակի ինծի մօտեցաւ:

— Գաղտնապահ եղէք, Պարոն, ըսաւ, ինչու որ երբեմն թեթեւօրէն բառ մը կ'արտասանուի առանց նախատեսելու անկէ յառաջ գալիք հետեւանքները: Ես մարդ մը կը ճանչնամ՝ որն որ ամենէն անշահն գաղտնիք մը մատնած ըլլալուն համար, մէկ բառով կորսնցուց, եթէ ըսածին ճշմարիտ է, իր երջանկութիւնը, իր պատիւը, իր կեանքը, իր բարեկամը, իր զաւակը, իր հարստութիւնը, իր ապագան, իր խելքը:

Աւ Ռընէ ճամբան շարժեակեց՝ մէկ մատը բերնին վրայ դրած:

Թարգ. Աւ. Վ. ՍԻՐՈՒՆԵԱՆ

ՎԵՆԵՏԿԱՅ ՍՐԲՈՅ ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔԸ

Նկարագիր Տըզդոր Գոռնէյ
Աղբարնի հունգարացուն:

Վենետիկ քաղաքէն քիչ հեռու կը տեսնուի աչքի զարնոց գեղեցիկ ու հրապուրիչ կղզին, Միխիթարեան հարց Սրբոյն Ղազարու վանքը: Երբ օտարական մը Սրբոյն Մարկոսի նաւամատոյցէն զրեթէ ժամուան մը միջոց կոնտողալով ճամբայ ընելով կը մօտենայ վանքին, և կը տեսնէ կարմիր պատերով շրջապատեալ կղզին, մտքէն անգամ չ'անցնելով՝ թէ ի՞նչ անգին գանձեր կը պահուին այդ խաղաղ լուսթեան քնակավայրը: Օտարականին սիրտը կը յափշտակուի իրօք այդ պատերուն մէջ անակնունելի բանաստեղծական իմն լուսթեան, և անմոռանալի զգացմամբ լեցուած՝ իրը յիշատակ յախտեանական կը տանի հնար, զոր բաց չ'Վենետիկ Սրբոյն Ղազարու վանքէն՝ ուրիշ տեղ չի կրնար գտնաւ: — Եւ ի՞նչ ըլլան ուրեմն այդ սրբավայրին հրաշալիքները, Արտաքուստ ուշի օւշով դիտելով կղզին՝ կարմիր պատերուն ներսի կողմէն կը տեսնաս կանաչազարդ բարձր նոնինները, որոնց մուկ կանաչ գոյնը միանալով իտալական բաց կապոյտ երկնքին հետ՝ իրը բնութեան հրաշալիք՝ կը գրաւեն օտարականին սիրտը: Կոնտողն դուրս ելլելով վանք մտած ժամանակը՝ մէկէն կ'իմանաս կղզւոյն յարգը և անոր մասնաւոր յատկութիւնները. կամարակապ ճերմակագոյն մաքուր սրահ մը և դիւթական պարտէզ մը կը բացուի դիմացդ, որոնց արուեստական պարզութեանէն զմայլած, քիչ մը կանգ կ'առնես, և զարմացմամբ չորս կողմէ նայելով՝ կ'ափշիւս կը մնաս այն խաղաղութեան մէջ՝ ուր քալածքիդ մեղմ ձայնը միայն կը խանգարեն տեղւոյն լուսթիւնը. ասով այն եզրակացութեան կու գայ մարդս, թէ աշխարհիս վրայ ոչ միայն աղմուկ և ճիգն կայ մրցանաց, այլ և խաղաղ լուսթիւն: Ահ որչափ գերազանց և հիանալի է բնութեան այդ տեսարանը: Այս գոհացուցիչ զգացմանց միջոց՝ վանքին դռնապանը քաղաքավար կերպով ընդունելութեան սենեակը կը հրամցնէ գնիւրը՝ տեղեկանալով միանգամայն անոր ազգայնութեան և լեզուագիտութեանը կողմանէ, որպէս զի ըստ այնմ շարժի հիւրընկալ քահանայ կանչելու: Եթէ գտնուի վանքին մէջ օտարականին լիզուն գիտցող կրօնաւոր՝ անիկայ կը ներկայանայ հիւրը ընդունելու և պարտցնելու վանքին ամէն կողմը: Միխիթարեան Հարց քաղաքավար են, հիւրասէր և համակրելի, մանրամասն տեղեկութեանց և քացատրութեանց մասին ամենաճարտար, որով կը ջանան օտարականը ըստ ամենայնի գոհացնել:

Կրօնքին հիմնադիրը՝ Միխիթար Աբրահեմ եղած է, որուն անուամբը կրօնաւորները Միխիթարեան կ'ըսուին: 1800ին մեծին Նարուէնի պատերազմներուն ժամանակ Միխիթարեան ընդհանրական արքան Ալեքսանդր Գոլցն հունգարահայն էր, զոր Սրբաբան Գահր 1804ին բարձրացուց յաթոտարքեպիսկոպոսութեան: Յիշեալ Ալեքսանդր պարսկացի իշխանաւոր աշխարհագէտ

էր և կենսապատում, որ հետաքրքրու-
թեամբ տեղեկացանք մեր արժանաւոր և
սիրելի հիւրընկալ վարդապետէն Սան-
դուխներէն երկրորդ յարկը ելլելով, չորս
կողմերնիս այլ և այլ պատկերներու հա-
ւաքածուն ափշեցուց զմեզ. անոնց մէջ
աչքերնուս զարկաւ հայ պատկերահանի
մը նկարները, որոնք իրենց յատուկ գոյ-
ներովը և երեւակայական ազդեցութեամ-
բը՝ բոլորովին կը տարբերին Վենետիկեան
նկարչական արուեստագիտութենէ. չորսն
ալ ծովային տեսարան են՝ աշխատասի-
րութիւն հոգակաւոր Ալպագովսկի ուսուս-
հայ արքունական նկարչին։ Այս ամէնը
աչքէ անցնելէն ետքը մտանք թանգարա-
նը, ուր որ ճարտնական, Չինական և
Հնդկի հնութեանց հաւաքածու մը գտանք,
որոնց մէջ նշանաւոր են և յարգի յախ-
ճապակեայ և զէնքերու տեսակները, իսկ
թանգարանին քովի սենեակը, ուր որ կը
պահուին արտաքին այլ և այլ զահակալաց,
իշխանաց և բարձր աստիճանի անձանց
կենդանագիրները՝ նշանաւոր է պատմա-
կան նկատմամբ, որովհետեւ Լորտ Պայրն
այդ սենեկին մէջ բնակելով սորուեր է
հայերէն լեզուն. բանաստեղծին գրասեղա-
նը, գործածած կաղամբար և գրիչները
ցայսօր զգուշութեամբ և ամենայն խնամ-
քով կը պահպանեն Միխիթարեան Հարց,
նոյնպէս նաեւ երիտասարդութեանը իւղա-
ներկ համակրիւի պատկերը։ Մի և նոյն
սենեկին մէջ է նաեւ օտարականաց գիւ-
րը, յորում իւրաքանչիւր հիւր կը նշա-
նակէ իրեն անունը. ասիկ զատ կայ ու-
րիշ գիրք մըն ալ բարձր աստիճանի մարդ-
կանց համար, զոր օրինակ՝ կայսերաց, կայ-
սրունեաց, թագաւորաց, թագունեաց, իշ-
խանաց և իշխանունեաց են. զոր նոյնպէս
զգուշութեամբ՝ իբր յարգելի գանձ կը
խնամէ միաբանութիւնը։ Այս ալ գիտնա-
լու է, որ բարձր աստիճանի անձանց մա-
տենին մէջ եղած ստորագրութեանց թիւը՝
քիչ շատ կը հաւասարի հասարակ մարդ-
կանց մատենին մէջ եղած ստորագրու-
թեանց թուոյն. ասով կը հետեւի, թէ օ-
տարականաց մէկ մեծ մասը առաջնա-
կարգի անձինք են։

Արքունեացմէ վանքը այցելութեան ե-
կեր են Աղեքսանդր Բ. Ռուսաց կայսրը,
Եղուարդ Է. Անգղիոյ Թագաւորը, Փրե-
դերիկոս Գուլիէլմոս Գերմանիոյ կայսրը,
Գուլիէլմոս Բ. կայսրը, Խաւիոյ Թագա-
ւորները և Թագունիք։ Վանքին մտերիմ
հետերէն մէկն է Խաւիոյ հանգուցեալ
Թագաւորին այրին՝ Մարգարիտա Թագու-
հին, որ ստէպ կը յաճախէ ի վանս և
այլ և այլ ընծայներով կը ջանայ միշտ
վառ պահել իւր սրը և մտերմութիւնը
միաբանութեան նկատմամբ։ Պատկերայի
Թագաւորը Լուգովիկոս Ա. այցելութեան
գալով՝ այն աստիճանի զմայլեր ճիւղեր
է, որ իմաստալից բանաստեղծութեամբ
յայտներ է սրտին զգացմունքը. հեղինակին
ձեռագիրը խնամքով կը պահեն Միխիթա-
րեանք ի յիշատակ յաւիտեական։ Աւս-
տրիոյ արքունական տանէն ալ 1815ին
Ֆրանչիսկոս Ա. կայսրը վանք եկեր է
այցելութեան. իրեն տիրապետութեանը
ժամանակ և հրամանովը ընդարձակեցին
Միխիթարեանք ներկայ կղզիին։ 1851ին
Ֆրանչիսկոս Յովսէփ Ա. մեր Թագաւորն
ալ հանգուցեալ Եղիսարէթ կղզակցին հետ
հիւր եղած են վանքին, որոնց անուններն
ալ ընդ այլոց Հունգարացի իշխանաց և
իշխանունեաց գրուած են բարձր աստի-
ճանի այցելուաց մատենին մէջ։ Չարմա-
նալի է ամբիկացւոց տարօրինակ պահան-
ջը, որոնք ըստ իրենց հասարակապետու-
թեանը, անունին չեն ուզեր ուրիշ տեղ
գրել, բայց եթէ թագաւորաց և իշխանաց
համար նուիրուած մատենին մէջ, զոր
բարեսիրտ Միխիթարեանք համբերատար
սրտիւ և լուսութեամբ կը շնորհեն իրենց,
թանգարանէն դուրս ելլելով՝ մտանք
գրատունը. արդարեւ հրաշալիք և պար-
ժանք Միխիթարեանց, ուր որ երեսուն
հազարի չափ տպած գիրք և ձեռագիր
ամփոփուած են կարգով կանոնով. հայե-
րենի մասը հաւաքածու մըն է, այսինքն
ամենայն տեսակ երկասիրութիւնը հին ժա-
մանակէն սկսեալ մինչև մեր օրերը կը
գտնուին հոն։ Գրատուն մէկ կողմը կա-
խուած է Ապտիւլ Մեհմետ սուլթանին ա-

զատութեան հրամանագիրը (ֆէրման), որով տանկատարն մէջ ազատութիւն կը շնորհէ զործելու միաբանութեան ամենայն անձանց, յօգուտ տէրութեան իւրոյ և հայոց ազգին: Դրատան զարդերէն մէկն է ապակիով զոցուած 3000 տարեկան Մուսիա մը իւր յատուկ կենսազրութեամբը, և մեծին Նարուէնին որդւոյն փոքր արձանը, զործ Գանովա հռչակաւոր արձանագործին:

Այսչափ հրաշալիք տեսնելնա ետքը, որոնց վրայ մանրամասն տեղեկութիւն առնելով մեր պատուական և համակրելի առաջնորդ վարդապետէն, ելանք զրատուէն և մտանք սեղանատունը, ուր որ վեհետեւոյ նկարչական դպրոցի երեկելի հեղինակաց պատկերները տեսանք. Նոյնպէս նաև կրտսեր Բայմայի մէկ նկարը եկեղեցւոյն մէջ: Տպարանը մտնելով՝ փոխուցաւ յանկարծ երեսին գոյնը մեր առաջնորդ կրօնաւորին, կորսնցուց իւր հեզահամբոյր կերպը, դիւցազնական ծիծաղ մը տրեց երեսին վրայ իման յաղթական իմն զօրավարի. ասով իմացանք թէ կրօնաւորաց ջրտնշանն երկամարտութեան բուն ասպարէզը մտանք: Սոյն տպարանին մէջ կը տպուին արեւելեան հայոց համար կրօնական և ուսումնական անբաւ զրգեր, պատերազմելով ընդդէմ սկզբանց անհաւատից. տպարանին մամուլոց և մեքենայից անընդհատ աղմուկը և շտապողական շարժումը, կարծես թէ կենդանի պատկերն է այն աշատուր մրցանաց, ինչ որ հետո մեզմէ յարեւել՝ սովոր է պատահիլ:

Ի վերջոյ ուրեմն տպարանին ալ հրաժեշտ տալով դուրս ելանք, և աշներնիս ղէպ ի երկինք ամբռնալով փառք տուինք Ամենակալին Աստուծոյ տեսածներնու և լսածներնու համար:

Թարգ. Հ. Ն. Զ.

ՎԵՐԳԻԼԻ ԵՆԷԱԿԱՆ

Արամազ Հերման Ենէասին կը զրկէ, որ հրամայէ Խաւիա մեկնել: Ենէաս զազոտ կը պատրաստէ նաւարկութեան կարելոքները, Դիւցե կասկածելով՝ կը ջնանայ աղաչանքով և արցունքով զինքը շրջել խորհուրդին:

«Գընա, որդեակ, ձայն տուր փութով հովերուն եւ խոյացիք սաւառնաթիւ դէպ ի վար, եւ Դարդանեան զօրավարին՝ որ ահա կարթեղոնի մէջ կ'ուշանայ հեղգօրէն Բախտէն շնորհուած քաղաքն անտես ընելով, իմ կողմէս այս խօսքերն ըսէ փութապէս. Իր գեղանի մայրը տարբեր գաղափար Տրուա մեզ իր մասին, ատոր համար չէր Անշուա որ զինքն երկու անգամ աղաւտեց Դանայեցեաց ճիրաններէն, գէնգերէն. Նէ խոստացաւ որ ան ասակ պիտ' ըլլար Ըստաննելու այնչափ անշափ պետութեանց Մայր՝ մարտոգոր Խալիոյ վարչութիւնն, եւ ցուցնէր ինքզինք Տեւկրեան վէճ արեան Արժանաւոր բողբոջ, ու սանձ զընելով Տիեզերքին՝ տար իրաւունք և օրէնք: Եթէ ոչ մէկ փառք մեծապանծ գործերու Զի վառեր իր սիրտը եւ չ'ուզեր քորտնիլ շրջակաւոր զործելու իր յիշատակի, ինչո՞ւ խանտար իր Յուլիոսի գաւակէն Հռովմէական պարիսպներն. ինչ կը խորհի կամ ինչ յուսով կը տրտնդայ ոխերիմ Ազգի մը մէջ, եւ չի տեսներ Աստուծան Զարմու ողջտերը Լեւիտեան: Նաւէ թող, Այս է իմ կամքս. եղիւր կամքիս դու թարգման»:

Ըսաւ, եւ ան կը պատրաստուէր տանելու Աստուծաներուն շօրք պատուէրն ի գրելուի. եւ նախ կապեց ոտքերուն տակ՝ ոսկեղէն թելամոյլներն՝ որ կը թրոցնեն կը տանին Զինք թէ ծովու, թէ ցամաքի վերայէն Հովին շունչին հաւասար սուր սրլաքով: Ու զաւազանն ասաւ յետոյ, որով ան Դուրս կը կանչէ Դժոխքէն տըժգոյն հոգիներն, եւ ուրիշներ կը զըրկէ մութ Տարտարուն. եւ ուզածին պէս քուն կու տայ, քուն կ'առնէ, եւ կը բանայ մահուան գոցած աշուրներն: Անով հովերը մը վանէ, կը ճեղքէ կ'անցիկ մըրրկուտ ամպրոպներուն մէջերէն: Եւ ան ահա կը նըշմարէ՝ թըռչելով՝ կատարն ու լայն կողերն հոժովու Արլասին՝ Որ գաղթիմոն երկինքը վեր կը բըռնէ, եւ իր զըլուխն եղևնաբեր՝ ծըրարուած Միշտ թըլփալորդ՝ թուխ ամպերով՝ կը ծնծուի Հովին, շաղթէ, ուտերն են միշտ ձիւնապատ, եւ կը վիժեն ծիրուն ծնօտէն յորդ գետերն Ու մօրուքն է՝ պաղլորափով կարծի և մազկ: Հնն նախ կեցաւ Հերմէս կըրիտ հողաթիւ, Յետոյ անկէ շէտ դէպ ի ծով խոյացաւ, Նըման թըռչոյն որ ձըկնաւէտ ժայռերուն եւ ավերուն քովէն ցածէն կը թըռչի: Իր մայրենի պապին քովէն այդ կերպով

— < > —